

Nr 301.

Ankom till riksdagens kansli den 13 december 1946 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för utökning av vinterproduktionen av tegel jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 361 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 25 oktober 1946, föreslagit riksdagen att till Åtgärder för utökning av vinterproduktionen av tegel å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Karl Emil Johanson* (I: 389) och den andra inom andra kammaren av herrar *Andersson* i Gisselås och *Lindmark* (II: 590), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte — utöver det av Kungl. Maj:t äskade beloppet av 300 000 kronor till Åtgärder för utökning av vinterproduktionen av tegel — anvisa ytterligare 100 000 kronor för utökning av vinterproduktionen av täckdiktningrör.

I syfte att under vintern 1942/43 åstadkomma en för den avsedda bostadsbyggnadsverksamheten under angivna tid erforderlig ökning av tegelproduktionen i landet ställde Kungl. Maj:t genom beslut den 13 november 1942 ett belopp av 125 000 kronor till statens byggnadslånebyrås förfogande att av byrån i samråd med statens priskontrollnämnd användas för ökning av tegelproduktionen. Ur beloppet utbetalades ersättning till sådana tegelbruk, som i normala fall bedrevo tegeltillverkning endast under den varmare årstiden men som förklarade sig villiga bedriva produktion även under vintern. Ersättningen avsågs skola utgöra gottgörelse för ökade bränslekostnader och för förluster på grund av sönderfruset tegel m. m. samt beräknades efter en merkostnad av 10 kronor per 1 000 st. s. k. normaltegel, d. v. s. murtegel i dimensionen $25 \times 12 \times 7,5$ cm. För merproduktionen av murtegel i andra dimensioner utgick ersättning efter kubikinnehåll med ersättningen för normaltegel som bas. Angivna belopp å 125 000 kronor anvisades från det å förskottsstat för försvarsväsendet uppförda anslaget till Allmänna

utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder. Beloppet täcktes sedermera genom ett av riksdagen beviljat anslag å motsvarande belopp.

Genom beslut den 13 oktober 1944 anvisade Kungl. Maj:t från det å förskottsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln uppförda anslaget till Allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder ett belopp av högst 400 000 kronor, att av industrikommissionen i samråd med priskontrollnämnden användas för ökning av tegelproduktionen under vintern 1944/45. Ur beloppet skulle ersättningar utgå efter samma grunder, som av byggnadslånebyrån tillämpades under vintern 1942/43. Beloppet täcktes sedermera genom ett av riksdagen beviljat reservationsanslag.

Enligt skrivelse den 4 december 1945, nr 566, beviljade riksdagen, med bifall till ett av Kungl. Maj:t i propositionen nr 334/1945 bilaga 10 punkt 2 framställt förslag, å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 ett reservationsanslag å 400 000 kronor till Åtgärder för utökning av vinterproduktionen av tegel. Genom beslut den 14 december 1945 ställde Kungl. Maj:t beloppet till industrikommissionens förfogande för att av kommissionen i samråd med priskontrollnämnden användas såsom bidrag för merkostnader för produktionen av tegel och därmed jämförlig sten under vintern 1945/46.

I en den 9 oktober 1946 till folkhushållningsdepartementet inkommen skrivelse har *industrikommissionen* i samråd med priskontrollnämnden hemställt, att Kungl. Maj:t ville ställa ett belopp av intill 400 000 kronor till kommissionens förfogande för att i huvudsak enligt samma grunder, som tillämpats för stödet åt tegeltillverkningen under vintrarna 1944/45 och 1945/46, användas för ökning av produktionen av tegel och därmed jämförlig byggnadssten under vintern 1946/47. I skrivelsen uppger kommissionen, att vid de tegelbruk, varom här vore fråga, under vintern 1945/46 tillverkats omkring 30 miljoner tegel, för vilka subvention utgått. Vid samma tegelbruk hade, förutom denna kvantitet, ungefär 14 miljoner tegel tillverkats, vilken kvantitet representerade ett medelvärde av brukens normala vinterproduktion. Totalt hade under år 1946 intill den 1 augusti levererats över 209 miljoner murtegel. Tillverkningen av murtegel, vilken år 1945 uppgått till omkring 390 miljoner sten, komme under 1946 förmodligen att minska i brist på arbetskraft och man måste befara betydande svårigheter vid början av år 1947, när dels tegelbruken vid 1946 års slut ej kunde beräknas inneha några större kvantiteter i lager, dels ock flertalet bruk återupptoge driften först under våren 1947. Det syntes därför nödvändigt att söka åstadkomma en ökning av produktionen av tegel och därmed jämförlig byggnadssten utöver normal tillverkning jämväl under kommande vinter. En undersökning av möjligheterna härutinnan hade givit vid handen, att tegelfabrikanterna vore villiga till en dylik produktionsökning under samma förutsättningar som tidigare gällt, d. v. s. att särskild gottgörelse lämnades enligt

förut tillämpade grunder. Denna merproduktion kunde beräknas komma att uppgå till omkring 30 miljoner tegel. Erforderligt bränsle för vintern finnes enligt uppgift från tegelindustrien till förfogande.

Över industrikommissionens framställning har yttrande avgivits av *statens byggnadslånebyrå*, som tillstyrker framställningen.

Departementschefen har för sin del anfört följande.

Av vad i ärendet förekommit framgår, att brist på murtegel kan befaras uppstå under instundande vinter, om ej särskilda åtgärder vidtagas för en ökning av produktionen. Med hänsyn härtill och då det i nuvarande läge är synnerligen angeläget, att byggnadsproduktionen icke hindras på grund av brist på tegel, är jag beredd att biträda industrikommissionens förslag om fortsatt ersättning till sådana tegelbruk, som i normala fall bedriva tillverkning endast under sommaren men som förklara sig villiga att uppehålla produktionen även under vintern. Ersättning synes böra utgå enligt i huvudsak samma grunder som tidigare.

Industrikommissionens beräkning av medelsbehovet, 400 000 kronor, synes mig böra godtagas. Med hänsyn till att, enligt vad jag erfarit, reservation å åtminstone 100 000 kronor föreligger å de för samma ändamål tidigare anvisade reservationsanslagen, finner jag dock anslagsbeloppet för budgetåret 1946/47 kunna begränsas till 300 000 kronor.

I *motionerna* har anförts i huvudsak följande.

Då tillgången på arbetskraft i regel torde vara något bättre under vintern än under sommaren, syntes den av Kungl. Maj:t föreslagna åtgärden välbetänkt. Emellertid rådde för närvarande stor brist även på tegelrör för täckdikning. Sålunda kunde under den gångna sommaren ett betydande antal täckdikningsföretag, till vilka statsbidrag beviljats av hushållningssällskapen, icke utföras på grund av bristande tillgång på tegelrör. Då åkerjordens torrläggning utgjorde en av de viktigaste förutsättningarna för ett tillfredsställande skörderesultat och på denna grund även uppmuntrades genom statliga lån och bidrag, borde täckdikningsverksamheten icke få hindras av bristen på material, om denna brist kunde på något sätt avhjälpas. Vinter-tillverkning av tegelrör syntes innebära ett dylikt hjälpmedel, som förtjänade att prövas, även om densamma skulle vålla extra kostnader, vilka måste ersättas genom statsbidrag. Bidragstilldelningen till tegelbruken syntes i detta fall kunna handhas av lantbruksstyrelsen.

Över motionerna har, efter därom i vederbörlig ordning framställd begäran, *statens industrikommission* den 4 december 1946 avgivit yttrande, vilket i transumerade delar fogas såsom bilaga till detta utlåtande (*Bilaga*). Kommissionen har vidare i en i nämnda yttrande omförmäld skrivelse till Kungl. Maj:t av den 4 december 1946 anfört bland annat följande.

Uppskattningsvis torde subvention för tillverkning av tegelrör under innevarande år komma att utbetalas för högst 5 miljoner rör med omkring 150 000 kronor.

För undvikande av en minskad produktion och ett betydligt försämrat försörjningsläge beträffande tegelrör synes det nödvändigt med fortsatt subvention jämväl under år 1947.

I utlåtande innevarande dag till riksdagens statsutskott har kommissionen

framhållit, att en ökning av produktionen med högst 2 miljoner tegelrör torde kunna uppnås genom särskild subvention för vinterproduktion under de fyra första månaderna år 1947. Genom fortsatt subvention i enlighet med under år 1946 tillämpade grunder torde enligt kommissionens byggnadsavdelnings beräkning ett ytterligare tillskott å 7 miljoner rör kunna erhållas för en kostnad av 210 000 kronor.

Av innevarande års anslag skulle enligt vad som ovan angivits ett belopp av 150 000 kronor återstå oförbrukat vid budgetårets utgång.

Under återopande av vad sålunda anförts får kommissionen hemställa att Kungl. Maj:t i och för ökning av produktionen av tegelrör under år 1947 utöver 1945 års tillverkning dels måtte medgiva användandet av de medel, som kunna återstå odisponerade av det belopp på 300 000 kronor, som enligt riksdagens skrivelse den 11 juni 1946, nr 308, ställts till kommissionens förfogande, dels ock för samma ändamål måtte ställa ett belopp av 60 000 kronor utöver nämnda medel till kommissionens förfogande att i huvudsak användas enligt samma grunder som under innevarande år.

Utskottet.

Utskottet tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts ifrågakvarande förslag.

Av industrikommissionens yttrande över motionerna I: 389 och II: 590 framgår, att en betydande brist på tegelrör föreligger, men att en ökning av produktionen med omkring 2 000 000 tegelrör torde kunna uppnås genom särskild subvention för vinterproduktion under de fyra första månaderna år 1947. Härvid har kommissionen räknat med en höjning av tillverkningspremien från 14 kronor till 20 kronor per 1 000 stycken tegelrör i dimensionen 50 mm samt med ett i förhållande därtill beräknat belopp för övriga dimensioner. Kostnaderna för denna subvention har av kommissionen uppskattats till 90 000 kronor. Kommissionen har tillstyrkt, att ett belopp av denna storleksordning måtte ställas till förfogande för produktion av tegelrör under månaderna januari—april 1947, under förutsättning, att subvention endast kunde erhållas om vid vederbörande tegelbruk tillverkningen av mur- och taktegel under nämnda månader icke understeg den högsta tillverkningen under motsvarande tid åren 1943—1945.

Enligt vad kommissionen i sin ovannämnda skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit, torde av det för innevarande budgetår anvisade anslaget å 300 000 kronor för främjande av tillverkningen av tegelrör under år 1946 komma att vid utgången av nämnda år kvarstå odisponerat ett belopp av omkring 150 000 kronor.

Den övergång till maskinell drift, som inom jordbruket pågår till följd av minskad tillgång på arbetskraft, leder till att ytterligare täckdikning måste utföras. Detta i sin tur ökar behovet av tegelrör. Icke minst med hänsyn härtill är det angeläget, att försörjningsläget beträffande sådana rör förbättras. Utskottet anser fördenskull att åtgärder böra vidtagas i syfte att åstadkomma en ökning av vinterproduktionen av tegelrör, i första hand under tiden januari—april 1947. En sådan ökning kräver självfallet intresse för saken från tegelbrukens sida. Utskottet utgår från att sådant intresse förefinnes. Medel för subventionering av tillverkningen av tegelrör torde

böra ställas till Kungl. Maj:ts förfogande och utskottet anser för sin del i nuvarande läge lämpligt, att medgivande lämnas Kungl. Maj:t att för ifrågasvarande ändamål av ovannämnda odisponerade medel taga i anspråk ett belopp av högst 90 000 kronor. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser i ämnet.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 389 och II: 590

a) till *Åtgärder för utökning av vinterproduktionen av tegel* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor,

b) medgiva, att Kungl. Maj:t må för av utskottet ovan angivet ändamål taga i anspråk ett belopp av högst 90 000 kronor av uppkommen behållning å det för budgetåret 1946/47 under elfte huvudtiteln anvisade anslaget å 300 000 kronor till *Åtgärder för främjande av tillverkningen av tegelrör*.

Stockholm den 13 december 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 300; dock att herr *Malmberg* i Skövde deltagit i stället för herr *Ohlin*.

STATENS INDUSTRIKOMMISSION.

Till Riksdagens statsutskott.

Efter proposition den 12 april 1946, nr 254, har riksdagen i skrivelse av den 11 juni 1946, nr 308, anslagit 300 000 kronor för en ökning av produktionen av tegelrör under år 1946 utöver 1945 års tillverkning.

Genom beslut den 21 juni 1946 har Kungl. Maj:t ställt ovannämnda anslag till kungl. statskontorets förfogande för utbetalning till industrikommissionen och genom beslut den 12 juli 1946 bemyndigat kommissionen dels att utfärda bestämmelser angående statsbidrag i huvudsaklig överensstämmelse med kommissionens förslag, dels ock av anslaget i enlighet med bestämmelserna utbetala statsbidrag.

Under innevarande år har 41 stycken tegelbruk anmält sig ämna tillverka tegelrör utöver 1945 års produktion. Enligt till industrikommissionen inkomna rapporter äro siffrorna för rörproduktionen vid ovannämnda bruk intill den 1 november 1946 följande. Under år 1945 producerades av ifrågavarande tegelbruk omkring 13,2 miljoner leveransdugliga rör och levererades omkring 15,2 miljoner rör. Under innevarande år ha samma tegelbruk intill den 1 november tillverkat omkring 17,6 miljoner råtegel för rör, producerat omkring 13,9 miljoner leveransdugliga rör och levererat omkring 14,2 miljoner rör. Således har produktionen vid ifrågavarande bruk intill den 1 november innevarande år överstigit föregående års totala produktion.

Enligt av kommissionens byggnadsavdelning verkställda beräkningar kommer under år 1946 att totalt tillverkas ungefär samma mängd tegelrör som under år 1945, emedan de ökade leveranserna från de tegelbruk, som använt sig av subventionserbjudandet, uppväga den minskning, som uppstår vid övriga tegelbruk. Med utgångspunkt från tidigare gjorda beräkningar skulle behovet av tegelrör för år 1946 uppgå till 50 miljoner, varför en brist på 7 miljoner skulle finnas vid årets slut. Den reella bristen på tegelrör torde dock vara betydligt mindre, enär svårigheterna att erhålla arbetskraft hindrat utförandet av dräneringsarbeten i beräknad omfattning. En betydande brist på tegelrör föreligger dock. Hade subvention icke lämnats, skulle bristen säkerligen varit ännu större.

Det rådande försörjningsläget beträffande tegelrör har föranlett industrikommissionen att i skrivelse den 4 december 1946 hos Kungl. Maj:t hemställa om medel för viss subvention av tegelrörstillverkningen under år 1947.

Emellertid torde någon tillverkning av tegelrör knappast ske i nämnvärd omfattning under tiden januari t. o. m. april 1947, även om den föreslagna subventionen kommer till stånd.

Inom kommissionens byggnadsavdelning gjorda beräkningar skulle om tillverkningspremien höjdes från 14 kronor till 20 kronor per 1 000 st. tegelrör i dimensionen 50 mm samt med ett i förhållande därtill beräknat belopp för övriga dimensioner, därvid hänsyn toges till rörens vikt samt tillverkningskostnaderna för olika dimensioner samt rådande större eller mindre efterfrågan å olika dimensioner, under vintermånaderna tillverkas ytterli-

gare högst 2 000 000 tegelrör. Kostnaderna för en sådan tillverkning kan beräknas till ca 90 000 kronor.

För undvikande av att försörjningsläget beträffande tegelrör ytterligare försämras, synes det därför lämpligt att åstadkomma en ökning av produktionen genom vinterproduktion av tegelrör.

Emellertid torde det med hänsyn till det ansträngda försörjningsläget å mur- och taktegel vara nödvändigt, att, såsom förutsättning för erhållande av vintersubvention å tegelrör, föreskrives, att produktionen av mur- och taktegel vid bruk, som komma att vintertillverka tegelrör, icke får understiga den högsta tillverkningen under motsvarande månader under något av åren 1943—1945.

Murtegelproduktionen, som i medeltal under åren 1943—1945 uppgick till omkring 353 miljoner, ökades år 1945 till omkring 390 miljoner. Produktionen under år 1946 beräknades i början av innevarande år till omkring 415 miljoner. På grund av brist på arbetskraft under detta år kommer likväl årets totala produktion säkerligen att understiga föregående års med omkring 10 miljoner tegel. Betydande svårigheter beträffande försörjningen med murtegel måste således befaras uppstå i början av år 1947, enär tegelbruken vid 1946 års slut ej beräknas ha några större kvantiteter i lager och flertalet bruk återupptaga driften först under våren 1947. En subventionerad vintertillverkning av murtegel enligt samma grunder, som tillämpades under vintrarna 1944/45 och 1945/46, synes sålunda oundgängligen nödvändig.

Medeltalet under åren 1943—1945 av producerade taktegel uppgår till omkring 50 miljoner tegel. Enligt uppgift från Sveriges tegelindustriförening producerades under år 1945 omkring 55,5 miljoner taktegel, och under innevarande år beräknas produktionen komma att uppgå till omkring 52,6 miljoner. Produktionen av taktegel under år 1946 är såld och bruken torde hava order inne på hela 1947 års tillverkning. Tillgången på taktegel är sålunda icke tillfredsställande och en minskning av produktionen måste undvikas.

Under åberopande av vad sålunda anförts får kommissionen för sin del tillstyrka, att ett belopp å 90 000 kronor ställes till förfogande för vinterproduktion av tegelrör under månaderna januari t. o. m. april 1947, under förutsättning att subvention endast kan erhållas om vid tegelbruket produktionen av mur- och taktegel under nämnda månader icke understiger den högsta tillverkningen under motsvarande månader åren 1943—1945.

Stockholm den 4 december 1946.

STATENS INDUSTRIKOMMISSION

Harald Carlborg

/ S. Weisner.